

**Załącznik
do Regulaminu Odznaki „100-lecie odzyskania niepodległości”**

**Miejsca związane ze 100-leciem
odzyskania niepodległości przez Polskę**

I. Miejsca związane z Legionami i wojną 1920 r.

Województwo kujawsko-pomorskie

1. Aleksandrów Kujawski, na północnych krańcach Aleksandrowa, przy ul. Gabriela Narutowicza – cmentarz, w środku kopiec zmarłych podczas internowania.
2. Brodnica, ul. Świerkowa – cmentarz wojskowy w Lasku Miejskim, kwatery 31 żołnierzy poległych 15.08.1920 r., kapliczka.
3. Bydgoszcz, ul. Artyleryjska – cmentarz nowofarny, groby żołnierzy polskich poległych w 1920 r.
4. Grudziądz, ul. Władysława Jagiełły róg ul. 18 Pułku Ułanów Pomorskich – cmentarz wojenny, kwatery żołnierzy polskich poległych w latach 1920-21, pomnik-kopiec.
5. Świecie nad Wisłą, ul. Adama Mickiewicza – stary cmentarz, obok kościoła św. Andrzeja Boboli, groby żołnierzy poległych w 1920 r.
6. Toruń, ul. Grudziądzka – cmentarz garnizonowy, kwatera żołnierzy poległych w 1920 r.
7. Włocławek, Szpital Dolny, ul. Obrońców Wisły 1920 r. – pomnik „Poległym Obrońcom Wisły 1920 r.”.

Województwo lubelskie

1. Jastków, 12 km na północny zachód od Lublina – pomnik legionistów na cmentarzu legionowym.
2. Komarów, 15 km na południowy wschód od Zamościa – pomnik „Chwały Kawalerii i Artylerii Konnej”; największa bitwa kawalerii w XX w.
3. Lublin – cmentarz przy ul. Lipowej, mogiły z 1920 r. i pomnik legionistów.
4. Samokłęski, 15 km na zachód od Lubartowa – pomnik „Pamięci Poległych Legionistów w Bitwie pod Samokłęskami i Kamionką w 1915 r.”.
5. Łuków, skwer przy pl. Gabriela Narutowicza – dąb Wolności posadzony w 1918 r.

Województwo łódzkie

1. Łódź, ul. Ogrodowa – stary cmentarz, mogiły 28 pułku strzelców kaniowskich.
2. Łódź, ul. Piotrkowska – bazylika archikatedralna św. Stanisława Kostki, pomnik ks. Ignacego Skorupki (był wikariuszem w Łodzi), tablica na frontonie archikatedry, lista poległych w latach 1914-1920.
3. Piotrków Trybunalski, ul. Partyzantów – cmentarz wojenny z 1920 r.
4. Stary Gostków k/Wartkowic, 15 km na południowy zachód od Łęczycy – pomnik-kamień z napisem „Tu czasu wielkiej wojny dnia 29 października 1914 r. stoczyły bitwę z wojskiem rosyjskim oddziały legionów Józefa Piłsudskiego walcząc o honor i wolność ojczyzny”; toczył walki II batalion legionistów.
5. Zgierz, ul. Piotra Skargi – cmentarz, obok kaplicy kwatera oznaczona pomnikiem z napisem: „Cześć Obrońcom Ojczyzny”.

Województwo małopolskie

1. Bydlin, 15 km na północ od Olkusza – pomnik powstańców na cmentarzu.
2. Chyszówki, przełęcz w Beskidzie Wyspowym, między Łopieniem (961 m n.p.m.) a Mogielicą (1171 m n.p.m.), Przełęcz Rydza Śmigłego – pomnik „Spotkań Pokoleń”.
3. Gorlice, ul. Wąska 7-9 – Muzeum Regionalne PTTK im. Ignacego Łukasiewicza.
4. Gręboszów, 5km na północ od Dąbrowy Tarnowskiej – cmentarz.

5. Kraków – Kopiec Niepodległości im. Józefa Piłsudskiego; największy z pięciu istniejących w Krakowie kopców, usypany na szczycie Sowińca znajdującego się w Lesie Wolskim, w zachodniej części Krakowa, na terenie dzielnicy Zwierzyniec.
6. Kraków, Wawel, bazylika archikatedralna św. Stanisława i św. Wacława, w krypcie archikatedry sarkofag marszałka Józefa Piłsudskiego.
7. Kraków, Oleandry, ul. 3 Maja 7 – Muzeum Czynu Niepodległościowego.
8. Kraków, ul. Józefa Dietla 30 – kościół św. Agnieszki, sarkofag gen. Józefa Hallera.
9. Kraków – cmentarz Rakowicki (od ul. 29 listopada).
10. Limanowa – Legiony Polskie pod dowództwem Józefa Piłsudskiego toczyły w dniach 4-7.12.1914 r. walki z Rosjanami, w pobliżu na stokach wzgórz Jabłonice i Golców znajdują się cmentarze wojenne, dzielnica Łososina Górna, w pobliżu kościoła pw. Wszystkich Świętych.
11. Łowczówek, 15 km na południe od Tarnowa – cmentarz legionistów polskich.
12. Łużna, wzgórze Pustki, 10 km na północny zachód od Gorlic – cmentarz wojenny nr 123, I wojna światowa oraz polscy żołnierze.
13. Marcinkowice, 10 km na północ od Nowego Sącza – cmentarz legionistów.
14. Nowy Sącz, ul. Tadeusza Rejtana – cmentarz, kwatery z I wojny światowej i legionistów.
15. Stróża, 15 km na zachód od Limanowej – była tu Oficerska Szkoła Strzelecka, obecnie szkoła podstawowa; jednym z wykładowców był Józef Piłsudski.
16. Tarnów, al. Matki Bożej Fatimskiej – pomnik 5 Pułku Strzelców Konnych.
17. Zakopane, ul. Nowotarska – cmentarz, skała tatrzańska z krzyżem i orłem legionowym, na skale napis: „Poległym Legionistom Cześć 1914-1918”.

Województwo mazowieckie

1. Białobrzegi k/Nieporętu – w 1931 r. odsłonięto pomnik, zniszczony, odsłonięty ponownie w czerwcu 2004 r., napis: „Niezlomnym żołnierzom Józefa Piłsudskiego, oficerom Legionów więzionym w Beniaminowie w roku 1917 za odmowę przysięgi Niemcom – 1931 Białobrzegi 2002”.
2. Grabów n/Pilicą, 5 km na południe od Warki – cmentarz wojenny z I wojny światowej i obelisk 1918-20 r., Kopiec Piłsudskiego.
3. Kobyłka, ul. ks. Franciszka Marmo – cmentarz grzebalny, pomnik na grobach żołnierzy polskich poległych w sierpniu 1920 r.
4. Modlin – cmentarz forteczny Twierdzy Modlin, wspólna mogiła z obeliskiem, na którym napis: 1914-1920.
5. Nasielsk – cmentarz, bratnia mogiła 60. żołnierzy poległych 15.08.1920 r.
6. Nieporęt, na południe od Nieporętu przy drodze nr 631 – pomnik żołnierzy 28 Pułku Strzelców Kaniowskich.
7. Ossów k/Wołomina – cmentarz i kaplica.
8. Ossów (posesja nr 50) – obelisk ks. Ignacego Skorupki.
9. Ostrów Mazowiecka, ul. Tadeusza Kościuszki 34, przy kościele parafialnym – dąb Wolności posadzony w 1919 r., w pobliżu obelisk Wolności.
10. Płock – na zapleczu dworca kolejowego kopiec poległych harcerzy w 1920 r.
11. Płock, ul. Norbertańska – cmentarz garnizonowy, kwatery poległych w obronie Płocka w 1920 r.
12. Pułtusk, ul. Tadeusza Kościuszki 133 – cmentarz grzebalny, kopiec na grobach żołnierzy polskich poległych pod Pułtuskim w 1920 r.
13. Radzymin, ul. Jana Pawła II 64 (2 km od centrum) – cmentarz poległych w 1920 r.
14. Rybno, 10 km na zachód od Sochaczewa – pomnik poległych w latach 1918-20.

15. Serpelice, 15 km na północny zachód od Janowa Podlaskiego, przy głównej drodze – pomnik z 1928 r. zbudowany z głazów; jest to budowla upamiętniająca odzyskanie niepodległości.
16. Siedlce, pl. Wolności – pomnik Wolności odsłonięty 15.11.1933 r., wysadzony przez Niemców w 1941 r., odbudowany i ponownie odsłonięty 11.11.2010 r.
17. Sulejówek, 15 km na wschód od Warszawy, ul. Oleandrów 3 – Muzeum Józefa Piłsudskiego.
18. Warszawa, ul. Długa 13/15 – katedra polowa Wojska Polskiego.
19. Warszawa, ul. Floriańska 3 (Praga Północ) – pomnik Ignacego Skorupki przed bazyliką katedralną św. Michała Archanioła i św. Floriana Męczennika; stąd 16 batalion 236 pp. Armii Ochotniczej (młodzież akademicka i gimnazjalna) wyruszył do walki pod Ossowem.
20. Warszawa, ul. Powązkowska 43/45 – cmentarz wojskowy, pomnik.
21. Warszawa, al. Solidarności 62 – Muzeum Niepodległości.
22. Warszawa, al. Jerozolimskie 3 – Muzeum Wojska Polskiego.
23. Warszawa, pl. marsz. Józefa Piłsudskiego – Grób Nieznanego Żołnierza.
24. Żąbki, ul. Józefa Piłsudskiego – cmentarz parafialny, pomnik i kwatera poległych w 1920 r.
25. Żytkowice, 7 km na wschód od Pionek, gmina Garbatka-Letnisko, 400 m na zachód od stacji kolejowej Żytkowice – cmentarz mauzoleum.

Województwo podlaskie

1. Białystok, dzielnica Zwierzyniec, ul. 11 listopada – cmentarz wojskowy, kwatera poległych żołnierzy Wojska Polskiego z pomnikiem wystawionym w 1931 r.
2. Brok – cmentarz, mogiła żołnierzy z 1920 r.
3. Czerwone k/Kolna – pomnik dla uczczenia poległych w wojnie polsko-bolszewickiej.
4. Drohiczyn – pomnik Niepodległości na Górze Zamkowej.
5. Hajnówka, ul. Łagodna – cmentarz żołnierzy polskich z 1920 r.
6. Kolno, ul. Marii Konopnickiej – cmentarz, mogiła zbiorowa (48 poległych), pomnik.
7. Łomża – cmentarz, groby zbiorowe i indywidualne żołnierzy Wojska Polskiego poległych i zmarłych w latach 1918-1920; walki 22 sierpnia 1920 r.
8. Majówka-Zawady, 10 km na zachód od Łosic – kopiec odsłonięty w maju 1938 r., w 1939 r. zniszczony, renowacja i odsłonięcie 12.05.1988 r.
9. Nowogród, ul. Miastkowska – zbiorowa mogiła żołnierzy polskich z wojny 1920 r., usypana w kształcie kopca w 1920 r., napis: „MŁODYM BOHATEROM”.
10. Sokółka – cmentarz, kwatera 43 żołnierzy Wojska Polskiego poległych w lipcu i sierpniu 1920 r.

Województwo podkarpackie

1. Przemyśl, pl. Orłąt Przemyskich (osiedle Zasanie) – pomnik Orłąt Przemyskich.

Województwo pomorskie

1. Puck, na nabrzeżu – pomnik zaślubin z morzem Józefa Hallera.

Województwo świętokrzyskie

1. Czartawy, 10 km na zachód od Nowego Korczyna nad Nidą – pomnik Zwycięstwa Legionów.
2. Góry Pęczowskie, 5 km na północ od Klimontowa – cmentarz założony w 1929 r. z kilku cmentarzy wojennych.
3. Kielce, ul. ks. Piotra Ściegiennego – cmentarz wojenny.
4. Kielce, pl. Józefa Piłsudskiego – pomnik „Czwórki”, pomnik „Czynu Legionowego”.

5. Konary, 10 km na zachód od Klimontowa – pomnik Legionów.
6. Ożarów, 25 km na północ od Sandomierza, na skwerze Wolności – pomnik Niepodległości; w pobliskich Jakubowicach Józef Piłsudski nadaje swoim żołnierzom pierwsze nominacje oficerskie.

Województwo warmińsko-mazurskie

1. Groszki, gmina Rybno, 25 km na wschód od Nowego Miasta Lubawskiego – pomnik plebiscytu z 11.07.1920 r., kamień z tablicą „Nie rzucim ziemi skąd nasz ród”; w dowód wdzięczności naszym przodkom za wierność ojczyźnie w 90-tą rocznicę przyłączenia wsi Groszki do Polski.
2. Olsztyn – w miejscu pomnika plebiscytowego znajduje się obecnie pomnik „Bohaterom walk o wyzwolenie narodowe i społeczne Warmii i Mazur”.

Województwo wielkopolskie

1. Szczypiorno k/Kalisza, ul. Wrocławska – obóz jeniecki (internowania); tu narodziła się gra w szczypiorniaka, czyli w piłkę ręczną.

II. Powstanie sejneńskie

Województwo podlaskie

1. Berzniki, 10 km na wschód od Sejnu – cmentarz parafialny, pomnik-mogiła bitwy niemeńskiej z napisem: „Cześć poległym w boju sejneńskim 22-23.IX.1920 r.”
2. Sejny, ul. Józefa Piłsudskiego 3 – cmentarz, pomnik powstania sejneńskiego.
3. Suwałki, ul. Bakałarzewska – cmentarz, mogiła zbiorowa, pomnik poległym powstańcom sejneńskim 23.08.1919 r.

III. Powstania śląskie

Województwo opolskie

1. Góra św. Anny – Pomnik Czynu Powstańczego.
2. Góra św. Anny, ul. Leśnicka 28 – Muzeum Czynu Powstańczego.
3. Kędzierzyn-Koźle, osiedle Kuźniczka, ul. Gajowa – cmentarz komunalny, pomnik powstańców śląskich.
4. Olesno – pomnik, napis: „Cześć i chwała powstańcom śląskim”.

Województwo śląskie

1. Bojszowy, 10 km na zachód od Oświęcimia – cmentarz, ul. Świętego Jana, mogiła powstańców śląskich.
2. Bytom, Plac Konstytucji 24 – cmentarz, grób zbiorowy, wojenny powstańców śląskich poległych w latach 1919-21, pomnik nagrobny.
3. Chorzów – pomnik powstańca śląskiego na pl. Powstańców Śląskich.
4. Cieszyn – pomnik „Ku Czci Legionistów Śląskich Poległych za Polskę”.
5. Gliwice, Ligota Zabrska, ul. św. Jacka – grób zbiorowy poległych w czasie powstań śląskich, pomnik nagrobny.
6. Imielin, 20 km na północ od Oświęcimia, przy ul. Wyzwolenia 92 – Kopiec Wolności.
7. Katowice, centrum koło „Spodka” – Pomnik Powstańców Śląskich.
8. Knurów, ul. Dworcowa – pomnik powstańców śląskich.
9. Mysłowice, ul. Mikołowska – cmentarz, zbiorowa mogiła-pomnik uczestników powstań śląskich.
10. Piekary Śląskie, ul. Do Kopca Wyzwolenia – Kopiec Wyzwolenia.
11. Pszczyna, plac Zwycięstwa i Wolności – pomnik Zwycięstwa, dla upamiętnienia powstańców śląskich i poległych w II wojnie światowej.

12. Sosnowiec, al. Józefa Piłsudskiego – cmentarz, kaplica cmentarna, mauzoleum powstańców śląskich.
13. Świętochłowice, ul. Wiktora Polaka 1 – Muzeum Powstań Śląskich.
14. Tychy, ul. Nowokościelna – cmentarz, mogiła powstańców śląskich.
15. Wodzisław Śląski, ul. Wałowa 29 – pomnik powstańców śląskich.

IV. Powstanie wielkopolskie

Województwo kujawsko-pomorskie

1. Brzoza, 10 km na południe od Bydgoszczy, przy drodze nr 25 – pomnik upamiętniający powstańców z I Pułku Grenadierów Kujawskich, poległych w walkach o Brzozę w styczniu 1919 r.
2. Inowrocław, na wzgórzu zwanym dawniej Białą Górą, przy kościele pw. NMP – pomnik powstańców wielkopolskich.
3. Juncewo, 10 km na północ od Janowca Wielkopolskiego, pośrodku wsi – tablica upamiętniająca wymarsz „Juncewskiej Kompanii Powstańczej” 1.01.1919 r. w kierunku Żnina.
4. Kcynia, 20 km na południe od Nakła nad Notecią, ul. Nakielska – cmentarz, mogiła powstańców wielkopolskich.
5. Kruszwica, ul. Kolegiacka 26 – cmentarz przy bazylice kolegiackiej św. Piotra i Pawła, pomnik powstańców wielkopolskich.
6. Łabiszyn, pow. żniński, ul. Bydgoska, w lesie przy drodze do Bydgoszczy – pomnik powstańców wielkopolskich.
7. Mogilno – cmentarz, grób powstańców wielkopolskich.
8. Nakło n/Notecią, ul. Bohaterów Powstań Wielkopolskich – cmentarz, pomnik.
9. Pakość, 15 km na zachód od Inowrocławia – cmentarz, grób powstańców wielkopolskich.
10. Rynarzewo, 12 km w kierunku południowo-zachodnim od Bydgoszczy – zbiorowa mogiła poległych 19.06.1919 r.
11. Strzelno, ul. Kolejowa – cmentarz, pomnik powstańców wielkopolskich.
12. Szubin – zbiorowy grób powstańców wielkopolskich.
13. Żnin – cmentarz, pomnik powstańców wielkopolskich.

Województwo lubuskie

1. Babimost, ul. Wolsztyńska / ul. Kościelna 1 – cmentarz, grób i pomnik.
2. Kargowa, pl. Ryszarda Berwińskiego – pomnik.
3. Międzyrzecz, na skraju pl. Powstańców Wielkopolskich – pomnik.
4. Żagań, ul. gen. Józefa Bema, w pobliżu lasu – pomnik ku czci powstańców wielkopolskich i osób internowanych (obóz internowanych istniał do września 1919 r.).

Województwo łódzkie

1. Wieruszów, skrzyżowanie ul. Kępińskiej i Kolejowej – pomnik powstańców wielkopolskich.

Województwo wielkopolskie

1. Chodzież, skwer przy ul. Dworcowej – pomnik-głaz upamiętniający bitwę o miasto podczas powstania wielkopolskiego (jedna z najkrwawszych w powstaniu).
2. Gościejewie, 15 km na północ od Rawicza, jadąc od strony Ponieca w kierunku Bojanowa, na skrzyżowaniu przy drodze do Gościejewic – pomnik pamięci powstańców wielkopolskich, którzy zginęli w bitwie dnia 19 stycznia 1919 r.
3. Juncewo, 10 km na północ od Janowca Wielkopolskiego, pośrodku wsi – tablica upamiętniająca wymarsz „Juncewskiej Kompanii Powstańczej” 1.01.1919 r. w kierunku Żnina.

4. Krotoszyn, ul. Zdunowska 41 – pomnik powstańców wielkopolskich.
5. Leszno, przy skrzyżowaniu ul. Niepodległości i Konstytucji 3 Maja – pomnik, przy ul. Kąkolewskiej, groby na cmentarzu.
6. Nowa Wieś Zbąska, 7 km na południe od Zbąszynia – pomnik upamiętniający poległych powstańców wielkopolskich w dniach 15-17.02.1919 r.
7. Ostrów Wielkopolski, ul. Bolesława Limanowskiego – grób na cmentarzu, po prawej stronie głównej alejki.
8. Poznań, u zbiegu ul. Wierzbicice i ul. Królowej Jadwigi – pomnik powstańców wielkopolskich.
9. Poznań, ul. Bukowska (Ławica) – pomnik Zdobywców Lotniska Ławica; powstańcy zdobyli największy łup wojenny w historii polskiego oręża.
10. Rawicz, na Plantach – pomnik żołnierza polskiego.
11. Trzemeszno – cmentarz parafialny, mauzoleum powstańców wielkopolskich.

Płock 22.12.2017 r.
Opracował Bernard Milewski